Το μόνο χειρότερο από τους χούλιγκαν, είναι όσοι μιλάνε εναντίον τους.

Αυτό δεν είναι ένα κείμενο για τους χούλιγκαν, τους οργανωμένους οπαδούς ή το άθλιο πανό που ανέβηκε στη Λεωφόρο στον αγώνα Παναθηναϊκός-ΑΕΚ και ζητούσε την αθώωση των νεοναζί Κροατών χούλιγκαν. Για αυτό το θέμα, έχουν ήδη γραφτεί πολλά και θα γραφτούν κι άλλα. Σε άλλη κατεύθυνση, αυτό το κείμενο ασχολείται με τον αφόρητα κλισέ και ουσιαστικά συντηρητικό τρόπο σκέψης όσων καταφέρονται με μανία ενάντια στον χουλιγκανισμό — στην κατηγορία αυτή φυσικά πρωταγωνιστούν οι διάφοροι αθλητικογράφοι. Ελπίζω αυτή η διαφορετική εστίαση να μην θεωρηθεί ως κάποια υποτίμηση της φασιστικής απειλής.

«Έμπνευση» για αυτό το κείμενο στάθηκε το τελευταίο podcast Ζοσιμάρ του γνωστού δημοσιογράφου Θέμη Καίσαρη. Τα podcast του παραμένουν σταθερά μες τα 5 πιο δημοφιλή του ελληνικού διαδικτύου. Ο δε Καίσαρης αποτελεί μία από τις πιο ενδιαφέρουσες περιπτώσεις αθλητικογράφων: μορφωμένος, έχει μεγάλη άνεση τόσο στον προφορικό όσο και στον γραπτό λόγο και, το κυριότερο όλων, έχει σταθερά μία ευρύτερη κοινωνική οπτική στη σκέψη του, γεγονός σπάνιο στη δημοσιογραφία και την αθλητικογραφία της Ελλάδας του 2023.

Σε ένα μακροσκελές podcast (55 λεπτά), μας εξήγησε τα εξής:

1. Οι οργανωμένοι οπαδοί δεν ενδιαφέρονται πραγματικά για τις ομάδες που υποτίθεται ότι υποστηρίζουν — απόδειξη ότι χρησιμοποιούν τα σύμβολα των συνδέσμων τους παρά των ομάδων.
2. Οι οργανωμένοι οπαδοί «επιβάλλονται» ουσιαστικά επί του υπόλοιπου γηπέδου, μέσα από τις διεθνείς αδελφοποιήσεις, τα συνθήματα που φωνάζουν και όλη τη θορυβώδη παρουσία τους στο γήπεδο.
3. Οι οργανωμένοι οπαδοί ασχολούνται με θέματα που αφορούν μόνο τους ίδιους όπως οι συγκρούσεις οπαδών, οι εκδρομές εκτός έδρας, κ.ο.κ.
4. Οι οργανωμένοι οπαδοί κάποτε ήταν άνθρωποι του περιθωρίου που έψαχναν τρόπο να εκφράσουν την αγανάκτηση τους με το κοινωνικό πλαίσιο, σήμερα είναι απλά αλήτες και μέλη συμμοριών — εδώ ο Καίσαρης έφτασε πολύ κοντά στο να πει κάτι ουσιαστικό αλλά, μες το γενικό πλαίσιο του επεισοδίου, το κατέπνιξε και αυτό.
5. Οι οργανωμένοι είναι ελάχιστοι στην πραγματικότητα αλλά εκμεταλλεύονται τα γήπεδα για να εμφανιστούν ως κάτι πολύ μεγαλύτερο

6. Οι οργανωμένοι οπαδοί είναι μία από τις μεγαλύτερες μάστιγες του ελληνικού αθλητισμού. Ίσως και της ελληνικής κοινωνίας γενικότερα.

Ο δημοσιογράφος ένιωσε προφανώς ότι εκφράζει κάτι πολύ καινοτόμο και ριζοσπαστικό, για αυτό διάνθισε τα επιχειρήματα του με φράσεις όπως «θα σας πω αυτό που δεν σας έχει πει κανένας», «θα πω αυτά που δεν σας λέει κανένας άλλος δημοσιογράφος» και άλλα τέτοια ευχάριστα. Είναι παράδοξο ότι ένας άνθρωπος με τόσα χρόνια εμπειρία δεν συνειδητοποίει ότι όσα είπε είναι οι πιο τυποποιημένοι αφορισμοί που εκφράζονται από δεκάδες συναδέλφους του μετά από κάθε περιστατικό οπαδικής βίας — στην Ελλάδα δεν έχουμε και λίγα πλέον.

Πολύ περισσότερο, εντύπωση προκαλεί ότι αυτό το «αποκαλυπτικό» podcast δεν βρήκε παρά μόνο δύο φράσεις να πει για τους ιδιοκτήτες των ομάδων και τις ευθύνες τους, αναφερόμενο, μεταξύ άλλων, στη διοίκηση της ΠΑΕ Παναθηναϊκός που ανέχτηκε το συγκεκριμένο πανό στον αγώνα με την ΑΕΚ. Αφιέρωσε συντριπτικά περισσότερο χρόνο στο να καταδικάσει τους «χρήσιμους ηλίθιους» που αγοράζουν εισιτήρια και μπλουζάκια από τους συνδέσμους, ενισχύοντας τους. Φυσικά, ακόμα και η αναφορά στους οργανωμένους οπαδούς ως «στρατούς των ιδιοκτητών» είναι ακόμα ένα κλισέ (ένα από τα αγαπημένα και της Αριστεράς). Σε πολλές περιπτώσεις μπορεί να ισχύει, σε άλλες όχι, το βασικό είναι ότι διατηρεί τη λειτουργία του ως μία φράση-μάντρα που χρησιμοποιούμε όσοι είμαστε «απέξω», προσπαθώντας να κατανοήσουμε έναν κόσμο που μας είναι ξένος.

Πέραν αυτού, η όλη επιχειρηματολογία του Καίσαρη και των συναδέλφων του είναι ένα μείγμα επιχειρημάτων που είναι συγχρόνως τρομερά προφανή αλλά και απλοϊκά και, σε κάποιες περιπτώσεις, απλά λάθος. Περισσότερο όμως θέλω να εστιάσω στα εξής: α) σε ποιον απευθύνεται αυτός ο τρόπος σκέψης και β)ποιος είναι ο ορίζοντας αυτής της λογικής.

Όσον αφορά το πρώτο, υπάρχουν δύο βασικοί αποδέκτες αυτής της επιχειρηματολογίας. Από τη μία, οι αθλητικογράφοι απευθύνονται στον οπαδό-πελάτη που έχει οικονομικές απώλειες από τα επεισόδια, που αγόρασε διαρκείας αλλά θα πάει σε λιγότερα παιχνίδια, που πλήρωσε για τελικό κυπέλλου και τον βλέπει να αρχίζει με μία ώρα καθυστέρηση κλπ. Ας το κρατήσουμε αυτό γιατί θα το βρούμε λίγο παρακάτω. Ο δεύτερος (και ίσως κυριότερος) αποδέκτης είναι το κράτος-αστυνομικός, το κράτος της καταστολής, το κράτος ως χέρι που σηκώνεται για να δείρει, να χτυπήσει και να φυλακίσει — αυτό το κράτος εγκαλείται για να κατοχυρώσει εκ νέου το νόμιμο μονοπώλιο της βίας. Στο podcast του, προοδευτικού σε γενικές γραμμές, Καίσαρη αυτό καθίσταται σαφές στην αναφορά ότι οι οργανωμένοι οπαδοί είναι οι μοναδικές συμμορίες που δημοσιοποιούν τα εγκλήματα τους. Σε άλλους αθλητικογράφους, είναι ακόμα πιο εμφανές μέσα από εγκλίσεις για ακόμα πιο ισχυρή αστυνόμευση στα γήπεδα και για ακόμα πιο παραδειγματικές ποινές. Αυτό το σκεπτικό αποκαλύπτει, προφανώς, την πεποίθηση τους για τον «παιδαγωγικό» χαρακτήρα και της φυλάκισης και για τη θεραπευτική ιδιότητα της βίας ως γιατρικό για όλα τα κοινωνικά δεινά. Μάλιστα, πρόκειται για έναν τόσο αυτό-αναφορικό τρόπο σκέψης που δεν μπορεί καν να αναρωτηθεί γιατί στην Ελλάδα του 2023, που κατά βάση το κράτος προσλαμβάνει αστυνομικούς και η παρουσία τους στα γήπεδα είναι όλο και πιο έντονη, η οπαδική βία *εντείνεται* αντί να υποχωρεί. Ακόμα χειρότερο, μέσα από αυτό το σκεπτικό

φτάνουμε στις πιο κατάφωρα αντισυνταγματικές ιδέες –όπως αυτή του Μητσοτάκη και παλαιότερα του Κοντονή– όπως η πρόταση για κλείσιμο όλων των συνδέσμων οπαδών. Πρόκειται για κάτι σαν ιδιώνυμο (από τα Lidl) που για προφανείς λόγους δεν μπορεί να εφαρμοστεί· δεν κατατίθεται όμως αυτή η πρόταση για να εφαρμοστεί αλλά ως κομμάτι μίας κυρίαρχης ιδεολογίας, ενός ηθικού πανικού που τείνει να γίνει διαρκής στο νέο μοντέλο διακυβέρνησης της αποσαρθρωμένης ελληνικής κοινωνίας. Μέσα σε έναν συντριπτικά αρνητικό πολιτικό συσχετισμό, το κράτος δεν νιώθει πίεση να αντιμετωπίσει προβλήματα αλλά πασχίζει να διατηρήσει το «επιτελικό» και «τεχνοκρατικό» προφίλ του. Έτσι, τρέχει γρήγορα να καταδείξει «υπαίτιους» μέσα στην κοινωνία (για τη βία, οι οπαδοί, για τη δημόσια υγεία, οι ανεμβολίαστοι, για τις πυρκαγιές, οι μετανάστες), ενώ ανακοινώνει και καμία ηλεκτρονική πλατφόρμα που υποτίθεται θα επισπεύσει την επίλυση του προβλήματος. Από πίσω τρέχουν οι δημοσιογράφοι και τα ΜΜΕ που νομίζουν ότι ελέγχουν την εξουσία επειδή ζητάνε, ακόμα πιο επιτακτικά, το κλείσιμο των συνδέσμων.

Το δεύτερο ζήτημα που μας αφορά είναι ο ορίζοντας της σκέψης αυτής και δυστυχώς δεν είναι ιδιαίτερα δύσκολο να βρεθεί: πρόκειται για τον θατσερισμό. Η μυθολογία γύρω από τη Θάτσερ και την οπαδική βία είναι ιδιαίτερα ισχυρή διεθνώς και στη χώρα μας, αν και –από τον θάνατο της και μετά– εμφανίζονται σταδιακά όλο και πιο «μετρημένες» απόψεις ακόμα και στα συστημικά μέσα. Ωστόσο, η αφήγηση είναι γνωστή και συνεχίζει μέχρι σήμερα: μετά την τραγωδία του Χέιζελ, η Θάτσερ αποφάσισε τον αποκλεισμό των αγγλικών ομάδων από τις ευρωπαϊκές διοργανώσεις και «καθάρισε» τον χουλιγκανισμό από το αγγλικό πρωτάθλημα. Αυτή η ιστορία έχει μικρές ανακρίβειες (η UEFA αποφάσισε τον αποκλεισμό, η Θάτσερ συμφώνησε), έχει σκοτεινά σημεία (όπως ο ρόλος της Θάτσερ συγκάλυψη των ευθυνών της αστυνομίας για τους 96 νεκρούς του Χιλσμπόρο) αλλά, κυρίως, είναι ψευδής. Ο χουλιγκανισμός δεν εξαφανίστηκε αλλά «μετατοπίστηκε», από το εσωτερικό των γηπέδων στις γειτονιές και από τα γήπεδα της Αγγλίας σε αυτά του εξωτερικού. Αν είχαν επισκεφτεί κανένα από τα μεγάλα βιβλιοπωλεία της Αγγλίας, οι συμπαθείς αθλητικογράφοι θα είχαν βρει βιβλιοθήκες ολόκληρες με μελέτες αλλά και μαρτυρίες από Άγγλους χούλιγκαν που διηγούνται τις εμπειρίες τους από οπαδικές συγκρούσεις των τελευταίων δεκαετιών. Μάλιστα, μερικά από αυτά τα βιβλία είναι ιδιαίτερα καλογραμμένα, πράγμα που δεν μπορούμε να πούμε για τα περισσότερα από τα κείμενα που εξυμνούν τη Θάτσερ. Για να είμαστε δίκαιοι σε αυτό το σημείο, ο Καίσαρης, σε παλαιότερο podcast του, κράτησε σαφώς καλύτερη στάση στο θέμα της Θάτσερ αλλά και συνολικά στο θέμα της βίας— αυτό βέβαια κάνει αρκετά πιο απογοητευτικό το τελευταίο podcast του.

Η πραγματική επιτυχία της Θάτσερ σχετίζεται με αυτό που αναφέρθηκε και παραπάνω: την ολοκληρωτική εμπορευματοποίηση του ποδοσφαίρου, την κυριαρχία της φιγούρας του θεατή-πελάτη και τη σταδιακή «εκδίωξη» της εργατικής τάξης και της φτωχής νεολαίας από τα γήπεδα. Αυτά, σε συνδυασμό με την ανεξέλεγκτη εισροή ξένων κεφαλαίων, άλλαξαν ριζικά το αγγλικό ποδόσφαιρο και το έκαναν «πρότυπο» για τη συνολική νεοφιλελεύθερη αλλαγή στα πρωταθλήματα. Αυτό ονειρεύονται πολιτικοί και δημοσιογράφοι στη χώρα μας και μετά εξεγείρονται και απορούν που ο λούμπεν μεγαλοαστισμός των εφοπλιστών και του μαύρου χρήματος δεν κινείται σε αυτή την κατεύθυνση. Δεν πειράζει· αν καταφέρουν να ιδρύσουν ιδιωτικά πανεπιστήμια, θα έχουν μετά την ίδια

απορία που οι ημιμαφιόζοι αστοί δεν φτιάχνουν τα εν Ελλάδι Harvard και Yale — ας ελπίσουμε όμως ότι το φοιτητικό κίνημα δεν θα αφήσει τα πράγματα να φτάσουν εκεί…

Από την άλλη, είναι ενδεικτικό ότι σήμερα, που στην Ελλάδα οι τιμές των εισιτηρίων ανεβαίνουν απότομα είτε στο όνομα των νέων γηπέδων είτε της «αναγέννησης της ομάδας», η πιο φθηνή επιλογή παραμένουν τα εισιτήρια μέσω των συνδέσμων. Οι χρήσιμοι ηλίθιοι που αναφέρει ο Καίσαρης είναι ακριβώς η «ανεπιθύμητη πλέμπα» που επιμένει να θέλει να βρεθεί στα γήπεδα, με όποιο εισόδημα της απομένει σε αυτή την εποχή. Είναι όσοι και όσες θα βρεθούν εκτός γηπέδων στα όνειρα των φαν της Θάτσερ, είτε το συνειδητοποιούν οι ίδιοι είτε όχι. Το να κάνουμε αυτή την παραδοχή δεν σημαίνει κάποια εξιδανίκευση των συνδέσμων αλλά ένα πρώτο βήμα για να βάλουμε το θέμα σε μία κοινωνική διάσταση.

Τελικά, μάλλον αυτό είναι το πιο σημαντικό πρόβλημα με τους πρόθυμους πολέμιους του χουλιγκανισμού. Η ερμηνεία τους και οι λύσεις του προδίδουν μία ουσιαστικά αντι-κοινωνική και συντηρητική λογική — έναν βαθύ νεοφιλελευθερισμό στην εποχή που σταδιακά καταρρέουν οι αυταπάτες της «πολιτισμένης Δύσης» που θα φωτίσει εμάς εδώ τους Βαλκάνιους. Ο Καίσαρης, προς τιμήν του, μιλώντας λίγο πρόχειρα για τη δεκαετία του 1980 προσπάθησε να πιάσει το θέμα του κοινωνικού περιθωρίου και να το συνδέσει με την οπαδική βία. Βέβαια, απέτυχε εντυπωσιακά καθώς κάπως τσουβάλιασε αριστερούς, μεταλάδες, ακροδεξιούς και ναρκομανείς ως κομμάτια του περιθωρίου από το οποίο στρατολογούσαν οι σύνδεσμοι της εποχής. Το χειρότερο, όμως, είναι ότι κάπως, χωρίς να μας το εξηγεί ιδιαίτερα, ο αθλητικογράφος καταλήγει στο εξής συμπέρασμα: «στα 80s η οπαδική βία είχε κοινωνικά αίτια, σήμερα είναι απλά συμμορίες». Παράδοξο φαινομενικά αλλά συνεπές: αφού η Θάτσερ είναι ο ορίζοντας της σκέψης μας, τότε πρέπει να δεχθούμε ότι «δεν υπάρχει κοινωνία αλλά μόνο άτομα».

Εύλογα θα πει κανείς, τι προτείνει όλο αυτό το κείμενο; Να αγκαλιάσουμε την οπαδική βία; Σίγουρα όχι αλλά τουλάχιστον να προσπαθήσουμε να την κατανοήσουμε και να μην βιάστουμε να «χαρίσουμε» τη γεμάτη θύρα 13 (21/4/7 ή οτιδήποτε) στον φασισμό που πασχίζει να ξαναγεννηθεί. Να αφήσουμε πίσω μας τα εργαλεία του κυρίαρχου λόγου και του κατασταλτικού κράτους που, δυστυχώς, όλο και περισσότερο αγκαλιάζουν και την Αριστερά, τους φορείς της αλλά και τον κόσμο της. Να στραφούμε σε συλλογικά εγχειρήματα όπως το Humba και σε κείμενα και προσπάθειες που προσπαθούν να εντάξουν την κλιμάκωση της οπαδικής βίας μέσα σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικό και ιστορικό πλαίσιο, χωρίς να υποτιμούν τον φασιστικό κίνδυνο, την ένταση του κανιβαλισμού αλλά και χωρίς να καταφεύγουν στον ηθικό πανικό. Σε κάθε περίπτωση, να μην βολευτούμε στις προκάτ, βαρετές ερμηνείες και προτάσεις που μας προσφέρονται δεξιά και αριστερά ως δήθεν «ανησυχία για τη νεολαία».

Μπορεί, τελικά, ένας 20χρονος (ή και 30χρονος, μην προχωράμε σε ageism) χούλιγκαν να γίνει κομμάτι μίας καλύτερης κοινωνίας ή ενός άλλου αθλητισμού; Δεν ξέρω, πιθανότατα όχι. Νιώθω όμως ότι έχει κάτι ζωντανό μέσα του, κάτι που τον «τρώει» και ψάχνει να εκφραστεί — από την άλλη, οι πνιγμένοι στα κλισέ και τον συντηρητισμό αθλητικογράφοι έχουν «πεθάνει» προ πολλού.